

Satul fiecăruia dintre cei ce s-au născut în vreunul este incomparabil, fiind stare de suflet. Cui, dacă este de la munte sau deal, îi place satul de câmpie? Vasile Băncilă, în replică la Blaga, înălța imn Bărăganului. Și încă, fără să fii de la câmpie, geografic, Lancrămul nu te prea înflorează. Trebuie să rămâi în mitologia țesută în jurul fiecărui loc, ca să fii în stare să participi sufletește. Lancrămul lui Blaga este altul decât cel pe care îl percepi nepredeterminat. Tot asemenea și Ozana lui Creangă sau „lacul codrilor albastru“. Acesta, vai!, după cum arată azi, cu mai multe recipiente de plastic decât nuferi plutind pe o apă mângoasă, aduce mai curând cu o baltă murdară.

Se întâmplă ca unele locuri, cele mai multe, să se schimbe prin modernizare, ceea ce nu este rău. Dar altele și prin degradare. Este cazul lacului lui Eminescu, dintre cele mai celebre. Câte altele însă, mai puțin știute, dintr-un motiv sau altul, cu bună intenție, cu rea, din dezinteres, nu s-au depărtat de originaritatea naturală.

În genere, localitățile rurale și-au pierdut stilul. Dacă și-ar fi găsit altul, tot ar fi fost bine. Dar, în ton optimist, probabil că sunt într-un timp de trecere. Totuși, casele rămân, la fel și gardurile din fier și beton în împletituri, s-ar zice florale, adesea *kitsch*.

Nu este vorba de nostalgii „sămănătoriste“. De dragul „tradiției“, dacă de tradiție se poate vorbi, nu trebuie să oftăm după opaiț și după opincă. Oamenii vor să trăiască așa cum se cuvine să trăiască. Nenorocirea este că nu peste tot și nu toți sunt în măsură să fie în contemporaneitate. Sărăcia încă

face ravagii, și aceasta atât la nivelul comunității, cât și individual. Vezi sate cu inestetice (și nu numai) disproporții: case arătoase, dar și bojdeuci, aproape bordeie; pe câmp câte un tractor dar și, – încă! – oameni care își sapă pământul de li se zdruncină creierii. Am văzut prin '91 o scenă cutremurătoare. Pe unde am povestit-o, n-am prea fost crezut. Ba cineva mi-a spus: „de ce n-ai fotografiat?” Asta mai lipsea. Să fotografiezi un biet bătrân înhămat la plug cu baba ținând de coarne. Era prea mult, și moral, și estetic, să cobor din mașină și să „imortalizez” ceea ce trebuia uitat cu oroare.

Am avut ocazia, câțiva ani la rând, să colind țara în lung și în lat și să particip la o sumedenie de „ceremonii”, mai ales sătești. Și bărbații, și femeile, erau îmbătrâniți înainte de vreme, cu obraji supti și pielea tăbăcită, fără dinți. Dar, cam în deosebire de orășeni, ceva mai încrezători, precum și mai credincioși. Probabil încrederea era (mai era) susținută de faptul de a-și fi redobândit pământul. Numai că, ceea ce era (oarecum) în firescul lucrurilor cu 60-70 de ani în urmă, de acum era anacronic. Agricultură redusă la legile economiei naturale nu mai însemna nimic. Chiar muncești doar să trăiești elementar?

Satul despre care vreau să povestesc în cele ce urmează, geografic, nu este nici mai frumos, nici mai urât decât altele de deal. Poate, doar, a fost dintotdeauna ceva mai răsărit, având o luncă întinsă și mănoasă, aproape în exclusivitate. Altfel, cu o „istorie”, cel puțin a ultimelor decenii, care nu se deosebește de aceea a tuturor celorlalte. Cu oameni ceva mai cuprinși odinioară, satul a sărăcit, ba și-a pierdut și identitatea, o dată ce, în 1962, a trebuit să se supună rigurilor vremii. Era colectivizat și apoi trecut în alcătuirea unui oraș, ca un fel de cartier al unei fantome. Pentru că orașul era o pură invenție: pe lângă un „târg” au fost atașate încă trei sate, fiecare cam la 3 km. depărtare, și artificii acesta a fost acceptat.

Una, alta au făcut ca satul, asemenea atâtor altora, să-și piardă mult din modul său de a fi, de odinioară. Ceea ce este acum, poate mai pe potrivă aspirațiilor și nevoilor oamenilor, de mine, cel puțin, este de nerecunoscut, de fapt, nu mai este satul meu, acela în care m-am născut și mi-am trăit copilăria și adolescența. Pe acesta de azi nu mi-l reprezintă, nu l-am vădit niciodată. Nu-mi place, nu pentru a-mi părea străin, ci înstrăinat. Sunt atâtea locuri pe care nu le-am mai vădit și te legi de ele. Dar pe acelea înstrăinate le simți, cu durere, ca smulse din suflet. Satul meu, acela de demult, este numai în mine. De aceea istoria aceasta, care urmează, este o călătorie a sufletului în lumea lui.

Geografia fizică este, cât putem percepe noi, aceeași. Sat de zonă deluroasă, se întinde pe o coamă care parcă nu se mai termină, ducând mai departe, spre așezările din „păduri“, cum spuneau localnicii.

Intrarea în sat, dinspre luncă, este în pantă lină. Dar, și de o parte, și de alta, se adâncesc două mari văi, locuite ele însele, una, mai adâncă, spre care coboară pădurea, și înecată de vegetație luxuriantă, a dușeștenilor, iar cealaltă – a tupșenilor. Aceasta se pierde în cealaltă parte a ei în pădure, pe când „valea mare“ a dușeștenilor este strânsă între dealul Cărbuneștiului și Gruui. Dicționarele înțeleg prin „grui“ un pisc, o colină, o movilă. Gruuiul acela însă devenise un toponim. De aceea se și vorbea despre „dealul Gruuiului“.

Venea mai de departe, fiind ca o alungire a dealului mare, împădurit, și se termina în fața luncii, pe care parcă o veghea. De aceea, poate, în botul dealului a și fost așezat cimitirul. Oamenii aceia, pentru care lunca era ca soarele, ca lumina ochilor, după ce se petreceau din viață, se odihneau în fața câmpiei mănoase. Deveneau un fel de divinități protectoare parcă. Cimitirul acolo era satul celălalt, ca poartă spre lumea cealaltă. Mormintele erau simple: gropi în pământ, acoperite de pământ, străjuite de cruci de

lemn și încadrate de măceși și de trandafiri galbeni. Tot ce se poate, aceștia țineau de teribila credință în existența strigoilor. Ca mortul-strigoi să nu poată ieși din spațiul său, măceșul și trandafirul erau pentru siguranță. Așa cum, dacă intri într-o „leasă“ de măceș, pe cât vrei să ieși, ești prins mai mult, tot asemenea mortul-strigoi. De aceea, ca o măsură de siguranță în plus, pe pieptul mortului se punea „crucea de măceș“ din două bețe, tăiate dintr-o „joardă“ de măceș, unul despicat până către jumătate și altul, mai subțire, ca bară transversală, se făcea o „cruce“, care, pusă pe piept, simbolic, îl ținea pe mort ca sub o „leasă“. Deși respinsă ca superstiție păgână credința în strigoi (sau moroi), totuși, înainte de a se pune capacul coșciugului, preotul se asigură, între altele, și de existența crucii de măceș.

Dar, cu ceva ani în urmă, cărbuneștenii au luat obiceiul să-și îngroape morții în curtea mare, care coboară către Tupșa, a bisericii din sat. Poate e mai bine, poate e mai rău, morții n-o pot spune, iar viii de ce ar trebui să fie judecați pentru toate? Au și ei dreptate că își țin morții în mijlocul satului, aveau și cei mai de demult, când îi lăseau să se odihnească în fața luncii pe care trudiseră o viață întreagă.

Numai în capul dealului, cimitirul, în rest, pe „spinarea“ Gruiiului, duștenii își aveau viile, străjuite, din loc în loc, de siluetele solitare ale scorușilor, ale căror fructe, scorușele, cam de forma și mărimea ghindei, altfel, însă, cu pulpă și semințe, ca mărul și para, erau culese toamna și lăsate în podul casei, în păstăile de fasole, să se înmoaie. Către Crăciun, puteau fi mâncate; aveau și gust și miros mai aparte decât orice alt fruct de pădure. De o parte și de alta a „spinării“, un brâu de pădure care cobora mai mult către Dușești, mai puțin către luncă. Partea aceasta, despădurită, numită „Sucoastă“ (sub-coastă), era ca un loc public: neparcelată, nu știu să fi fost în proprietatea cuiva, întreagă sau

parțial. De aceea, din primăvară până în toamnă, pășteau oile pe ea. Pentru copii, era cum nu se poate mai bine. Ei se jucau la poalele dealului, fără de grijă că blânde animale erau ispitite și de altceva decât de iarbă. Cam pe la jumătate, lângă drumul care pe „sub coastă” mergea către Ștefănești, se înălța o fântână („ciutură”), cu cumpănă, siluetă venită parcă din universul lui Giacometti. De altfel, aceasta și încă alta mai mică, departe, lângă râu, erau singurele fântâni ale luncii. Ea avea apa bună; cealaltă era cam măloasă și viețuiau în ea un fel de larve despre care se spunea că, dacă le înghiți, îți produceau gușă. De altminteri, și erau numite „gușițe”. Drumul acesta, care străjuia, deci, lunca în partea dinspre Grui, se bifurca la un moment dat: într-o direcție se mergea către Ștefănești, iar în alta, către Gilort. Drumul acesta se numea „al Morii”, nimeni nu mai știa de ce. Se bănuia, că ducând către râu, pe acesta fusese demult-demult o moară pe apă, cum mai era încă în anii copilăriei mele una în susul Gilortului, la Albeni. Dar aceasta era întrecută de altele mecanice: una în Cărbunești, chiar numită, după proprietar, a lui Romică, și alta, cu valțuri, ceva mai departe, pe drumul Craiovei, la Săulești. „Drumul Morii” era îngust, cât a încăpea un car cu boi. Era străjuit de o parte și de alta de un gard natural, de măcăciuni protegători. Altfel, porumbii de pe margini ar fi fost distruși de oile mănate spre zăvoiuil Gilortului sau, după cosit, către Câmpul Mare de dincolo de râu. Pe la jumătatea distanței însă porumbiștea lăsa loc unui „petec” de pământ cam mocirlos. Era numit „Leși” (la Leși), probabil de la legenda stăruitoare cum că seara, de cum apune soarele, pe acolo bântuie tot felul de ființe necurate care se metamorfozează în iepuri, curcani, capre. Dacă *leși* erau în mitologia slavă duhuri ale pădurii (*les*), ale vegetației în locuri de pășunat, nu este exclus ca de aici să vină numele. Nu se cultiva nimic acolo, locul fiind lăsat pentru fân.

Credința că era loc bântuit avea tărie: nimeni n-a văzut vreun asemenea leș, dar mai tuturora li s-a întâmplat ca seara, copiii – când se întorceau cu oile – bărbații când veneau de la muncă, să le încurce drumul ba un iepure șchiop, ba vreun curcan înfoiat bolborosind amarnic, ba vreun țap behăind. Toți credeau că li s-a întâmplat aieva, deși nimeni nu putea să spună când și cum. Nimeni nu proba, nimeni nu se îndoia însă. Era o problemă de mentalitate. Mitul era mai presus de biata experiență ușor controlabilă. Dacă cineva ar fi spus că a văzut, ca în snoavă, o varză cât casa, toți ceilalți ar fi răs, dar dacă cineva îndrăznește să spună că băsnesc aceia care zic că au văzut iepuri șchiopi, curcani sau altele asemenea, acela era de răs. Încredințați că există asemenea ființe, nimeni nu se îndoia. Cum, de altfel, nu se îndoia nimeni de existența lui Dumnezeu. Oamenii nu aveau cultură teologică. Cei mai de demult nu știau carte, iar cei din generațiile noi, care merseseră la școală, nu prea aveau timp să citească. Preotul, în lunile anotimpurilor de muncă, ținea slujbele de duminică scurte și în vremea prânzului (mic), deci cam în jurul orei 9, după ce oamenii se adunau care de pe unde fuseseră, ba pe la târg, ba cu vitele la păscut.

Așadar, nu aveau cum să-și formeze cultură teologică; nici preotul, la urma urmelor, un țăran el însuși, nu ținea să le-o facă. Nu credea, probabil, că este nevoie, dacă pentru oameni Dumnezeu, Iisus, Fecioara Maria, sfinții erau, pur și simplu. Trebuia să demonstrezi, să dovedești că soarele există? O încredințare naturală, prin urmare, le dădea și le întărea credința în Dumnezeu, ca și în duhurile mai curând de mitologie păgână, dar fără această împletire, creștinismul în genere n-ar fi prins atât de ușor și de trainic. Un mare teolog și savant din veacul trecut, ajuns pentru cercetările lui de paleontologie prin China, îi scria unui savant prieten parizian: „mă frământă gândul că misionarii ajung

aici prea convinși că orice religie păgână este un copac cu rod rău, care trebuie smuls din rădăcini și ars: așa că fac să crească, în țările unde acționează, un soi de religie «artificială» care nu are un trunchi natural. Mi se pare că s-ar putea încerca o transformare, nu numai a riturilor, ci și a crezurilor, și mai ales a misticilor, în loc să se distrugă totul ca să se ia de la capăt“ (P. Teilhard de Chardin, *Scrisori inedite*, tr.rom., Publirom, 2001, pp. 17-18).

În ortodoxie, s-a lăsat ca tradiția „păgână“ să fie asimilată, chiar dacă nu a trecut în canon. N-am auzit ca vreun preot, și pe vremea aceea în satul despre care istorisesc erau patru – adevărat că nu toți slujeau în același loc – să fi afurisit pe cei care credeau în tot felul de demoni. Poate că ei înșiși erau încredințați de ele. Cine, tot seara, urca spre sat, pe drumul zis „Comoară“, pe sub „gardul popii“, vedea prin salcâmi aplecați luminițe jucăușe: erau drăcușori puși pe ghidușii. Popa era poate stânjenit numai de faptul că în grădina lui și-au găsit diavolii cei mititei să se joace. Altfel, de ce ? Și cum ? Cine se putea îndoi de existența duhurilor rele ? Ar fi fost primul pas către îndoiala în existența lui Dumnezeu.

Să revin însă: nu departe de Leș, din drumul Morii, se trăgea un mic drumeag care ducea către Baltă. Aceasta cam împărțea lunca în două. Părțile erau inegale și ca dimensiune, dar și ca rentabilitate. Cea mai mare era și cea mai mănoasă. Cealaltă însă, dintre Baltă și Gilort, era din pământ nisipos. Ar fi fost potrivită pentru cartofi, numai că oamenii de pe atunci și de pe acolo nu-i prea mâncau. Puneau, așa, unu-doi la vreo ciorbă; iarna, aruncau câțiva în cuptorul sobei. Bucătăria lor însă nu cunoștea nici cartofii-piuré, nici pe aceia fripți. Cu un „cap“ și o „coadă“, la „cap“, dinspre „Drumul Morii“, era cu puțină vegetație specifică: papură și anini. Repede însă devenea mai măloasă, un mâl negru și intens mirositor. În unele locuri, omul

matur se putea scufunda până către mijloc. În ochiurile de apă, primăvara înfloreau „bănușeii“, un fel de nuferi galbeni mai mici și colcăiau lipitorile. În aninii mari stâncuțe, ciori, gaițe își făceau, gălăgioase, cuiburile și se înmulțeau. Era o fâșie de pământ mocirlos, fascinantă ca vitalitate. Pe cât lunca era de tăcută sub soarele de vară, pe atât Balta era de zgomotoasă, de umbroasă, de proteică. O faună și felurită, dar și bogată o întrecea cu mult pe aceea a câmpului: broaște, șerpi, lipitori, țânțari, muște de tot felul, libelule, stâncuțe, ciori, gaițe, toate acestea peste vitalitatea floricolă. În marginea smârcului și de o parte și de alta a lui puținul pământ ferm izbucnea într-o iarbă grasă, mătăsoasă, mirosind a mîl iodată, și răcoroasă. Vitele o mâncau cu lăcomie; cei ce le păzeau se întindeau și se tăvăleau prin ea, ca făcând baie. Către seară era mai rău, când țânțarii stăteau mai să te devoreze.

În fine, râul care curgea grăbit mai încolo printr-un zăvoi cu altă floră decât aceea a Bălții: cu plopi, cu plute, cu sălcii mari aplecate peste apă. Numai când ploua mult debitul creștea, revărsându-se chiar, câteodată. Altfel însă apa era mică și limpede. Primăvara, mai rece, se și bea. La câte un cot albia se mai adâncea; aici, copii, mai cu seamă, se scăldau, gălăgioși ca păsăretul din Baltă.

Unii mai pricepuți prindeau câte un oblete sau vreun clean, vreo mreană în scorburile subacvatice ale malului sau printre „sâgi“, formațiuni de argilă aproape pietrificate. Dar prinderea peștelui era lăsată pe seama câtorva familii de țigani care se foloseau de plasă (mreje). Când și când mâncau pește, însă carbuneștenii îl cumpărau, mai ales de la vânzătorii specializați care treceau prin sate cu crap sărat schimbându-l pe grâu, porumb, mere. Înainte de război se mânca adesea pește, dacă umbla vorba că mîța, care nu mănâncă într-o săptămână măcar o coadă, moare. După război însă peștele devenise mai rar ca aurul.

„Drumul morii“ înainta până către firul apei. Trecut printr-un vad, cu multe pietre, dar cu apă abia cât să le acopere, acesta urca spre conacul Cămărășeștilor din Câmpul-Mare.

Gorjul, în genere, fiind cam sărac, n-a prea avut „boieri“ avuți. În Câmpul-Mare trăiau într-un conac modest, dar făcut și întreținut cu gust, chiar că boieresc, ultimele descendente, Ana și Nissa, ale unui neam vechi, probabil din vremea Brâncoveanului. În 1780, în timpul lui Alexandru Ipsilanti, Polcovnicul Mihail Colțescu ridică lângă conac o biserică, așa cum se poate citi în pisanie, „cu ajutorul Sfintei și de viață făcătoare Treimi“, „în toată cheltuiala și osârdia dumnealui...“ Cu două cămăruțe în turla de lângă clopotniță, una cu vatră de gătit și cuptor, alta pentru provizii, cu creneluri de tragere, biserica, în stil brâncovenesc, era și o fortăreață. Se zicea că, de pe undeva, din interiorul ei, printr-un chepeng (rămas) secret (dacă va fi fost), se cobora într-un tunel care răzbătea până ceva mai departe pe marginea Gilortului.

Până către anii 60, un administrator al „Cămărășeștilor“ îngrijea de cele două mici corpuri ale conacului, de via, nu prea mare (dacă de 1 ha) și de minunatele alei cu trandafiri, slăbiciunea stăpânelor. După colectivizare, acolo s-a stabilit sediul Gospodăriei. Au pierit și trandafirii, s-a uscat și via, iar din cele două cochete clădiri s-a cam ales praful. Biserica, privată, nu fusese, de regulă, deschisă. Administratorul, cât era, mai avea grijă s-o aerisească și s-o conserve. Pictura interioară s-a păstrat, în schimb cea din pridvor este deteriorată. În partea dreaptă, iadul era atât de terifiant, încât seara, când plecam cu oile din câmp, ne uitam în partea cealaltă, ca să nu-i vedem pe diavolii care tot schingiuiuau bietele suflete omenești.

Din septembrie 1994, s-a hotărât înființarea unei mănăstiri. Având și eu, pe atunci, oarecari însărcinări în

atingere, am ajutat pe măsură. Și astfel, de atunci, zilnic, maicile de acolo, de la Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul-Cărmăreșeasca, înalță către ceruri cele șapte laude. Prin 1998, fiind în trecere pe acolo, cum era duminică, în biserică părintele protopop al locului ținea o slujbă de cununie. Și să nu speri pe lumea aceasta !

Luând drumul înapoi, dacă bidiviii soarelui se grăbeau către pășunile umbrelor, spre a zice barochist, ca Giovanni Basile, drumul Morii, de unde amiaza lua foc, acuma era răcoros. Ca din senin se stârnea un vânticel, frunzele porumbilor foșneau ușor și „leșii“ se pregăteau de ritual. Dacă se întuneca, nu era bine să te uiți către cimitir; puteai să vezi lumini aurii-albăstrui jucând; erau suflete încă chinuite de cine știe ce păcate.

Mai era un hop: podul de peste matcă, albia secată a unui pârâu mai de demult. Doar când ploua mai prindea viață. De sub pod putea să iasă cine știe ce duh rău, ca în basme, schimbat în lup, în urs, în vreun balaur. Dacă nu se întâmpla nimic, porneai agale pe drumeagul întortocheat și în pantă, care urca spre mijlocul satului. Pe sub gardul popii când treceai, nu se întâmpla nimic dacă te uitai în sus. Drăcușorii care se zbenguiau nu le făceau nimic copiilor. Erau și ei tot copii !

În sat, către „capu' satului“ din vale se ajungea, cum veneai tot dinspre luncă și râu, pe șoseaua mare, de o parte și de alta căreia se rânduiau casele. Urmându-l, după ce urcai ceva, dar în pantă ușoară coborai puțin, ca, apoi, pe nesimțite, cu drumul să urci din nou către dealul viilor. Dar până acolo, cam de îndată ce se termina satul, într-o parte începea pădurea, ca în cealaltă o grozavă surpare de pământ să despice, fantasmagoric, pământul. Hăul avea ceva malefic, fiindcă te atrăgea cântând ca o sirenă. Ca să fii sigur, te apropiai de marginile abisului de-a bușilea. Nu-i zăreai decât, ca în depărtare, rostul cel de dedesubt. Bănuiai însă